

DILEME I PERSPEKTIVE KRŠĆANSKE INICIJACIJE

Uz Kongres Europske katehetske
ekipe i pojavu dokumenta *Župna
kateheza u obnovi župne zajednice*

ALOJZIJE HOBLAJ
Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet
Vlaška 38
10000 Zagreb

Primljeno: 14. 11. 2000.
Izvorni znanstveni rad
UDK 265
268
260.2

Sažetak

Članak se sastoji od tri dijela i zaključka. Autor svraća pozornost na činjenicu da se kršćanska inicijacija, zavisno od globalnih društvenim promjena, na neki način trajno nalazi u stanju dileme i traženja perspektive izlaska iz krize. Svi poznati oblici kršćanske inicijacije u povijesti i suvremenosti mogu se svesti na dva osnovna modela: katekumenat u pravom smislu, koji je nastao u starokršćanskom vremenu, i religiozna socijalizacija, koje se počeci vežu uz dekadenciju katekumena (IV. do V. st.). Suvremena obnova kršćanske inicijacije ne može se više temeljiti na inovaciji samo pojedinih njezinih elemenata, već na uspostavi sustavne interakcije svih tih različitih bitnih elemenata, čime će se također zadovoljiti višestruke potrebe za primjerenom kršćanskom inicijacijom. Aktualnost takve sustavne obnove ogleda se također u radu Kongresa Europske katehetske ekipe (svibanj 2000.), a perspektiva izlaska iz krize kršćanske inicijacije za Hrvatsku nazire se u pojavi novog dokumenta Hrvatske biskupske konferencije: *Župna kateheza u obnovi župne zajednice – plan i program*.

Ključne riječi: kršćanska inicijacija, katekumenat, religiozna socijalizacija, evangelizacija, župna kateheza, župna zajednica

U pedagoškom i pastoralnom razmišljanju vrlo se često pojavljuje tema *kršćanske inicijacije* odnosno *religiozne socijalizacije mladih naraštaja* po kojoj oni postaju kršćani. Već dulje vrijeme čuju se sve jasniji zahtjevi za obnovom ne samo pojedinih sastavnih dijelova tradicionalnog procesa inicijacije (kao npr. sakramentalni obredi, kateheza, odgovorna praksa itd.) već kršćanske inicijacije u cjelini. Život i rad kako opće tako i svake pomijesne Crkve, što znači i Crkve u Hrvatskoj, tijekom pokoncilskog vremena upravo je snažno obilježen pitanjem kršćanske inicijacije: *kako i kada se postaje kršćanin?*

U ovom izlaganju to pitanje povezat će se odnosno aktualizirati s dva aktualna događaja. Jedan je europskog značenja, a odnosi se na ovogodišnji Kongres Europske katehetske ekipe, a drugi je hrvatskog značenja

povezan s jednom *novinom* za našu Crkvu. Riječ je o skorom izlaženju upravo odobrenog dokumenta *Župna kateheza u obnovi župne zajednice – plan i program*.

1. SUVREMENO PREMIŠLJANJE PROCESA KRŠĆANSKE INICIJACIJE ILI TRAGANJE ZA ODGOVOROM NA PITANJE: KAKO I KADA SE DANAS POSTAJE KRŠĆANIN?

1.1. Problem je hitan

Crkva se nalazi u (teškoj) krizi tradicionalnih procesa kršćanske inicijacije. Jasnije govoreći, radi se o krizi *načina* na koji se postaje kršćanin u suvremenom društvu. Govoreći poopćenno, ta kriza odnosi se na činjenicu da danas samo jedan (manji) dio onih

koji počinju inicijacijski put *postajanja kršćaninom* uspješno dođe do kraja toga puta. Budući da se radi o važnoj stvari, problem valja hitno i ozbiljno uzimati na dnevni red.

Treba se hrabro suočavati s činjenicom da postoji mnoštvo nominalnih, a malo stvarnih kršćana. Ta činjenica razobličuje lice kršćanske zajednice u svijetu. Ako se danas i dalje nastavi s takvom uobičajenom praksom, opravdano je razmišljati o tome da se time, ljudski govoreći, može staviti u pitanje vjerodostojnost kršćanstva a time izložiti opasnosti i budućnost Crkve.¹

Važno je još jedanput naglasiti da se taj problem ne može više rješavati samo djelomično, nego cjelovito, u svim njegovim različitim vidovima i elementima. Jer nije posrijedi npr. samo obnova ili promjena sakramentalne prakse, katehetsko djelovanje ili pak obnova ili promjena struktura religiozne socijalizacije.

Govoreći o cjelovitoj obnovi kršćanske inicijacije kao globalnom planu suvremene Crkve u suvremenom društvu, valja se prisjetiti njezine koncepcije s jasnom predodžbom. Riječ je o procesu formacije i rasta kršćanske osobe. No, za taj proces treba dovoljno vremena i primjerene organizacije. Zato se taj proces mora odvijati u *sustavu* koji je složen od nekoliko bitnih elemenata. To je prije svega evangelizacijsko-katehetsko naviještanje, liturgijsko-sakramentalno događanje i vjerničko-kršćansko vježbanje života, a sve se mora događati u crkvenoj zajednici za što je potrebno dovoljno vremena. Da se nabrojani elementi kršćanske inicijacije moraju *sustavno* ostvarivati, znači da među njima mora biti uspostavljena harmonija i interakcija – sve je međusobno povezano. To je prije svega potreba ljudske osobe kako bi svojim slobodnim izborom i primjereno zrelo mogla sudjelovati u vjeri i kršćanskom životu.²

1.2. Dva modela kršćanske inicijacije s različitim oblicima

Govoreći shematski, svi oblici kršćanske inicijacije, kako u dugoj prošlosti tako i u sadašnjosti, mogu se svesti na dva svoja temeljna modela.

1.2.1. Katekumenski model

Taj model kršćanske inicijacije u pastoralno-katehetskom smislu najkvalitetnije i najuvjerljivije se razvio u *katekumenskoj ustanovi prvih stoljeća*. On se bitno sastoji u stupnjevitom hodu katekumena (*pristupnika*), koji se time sustavno približava, intenzivira, produbljuje vjeru obraćenja, vježba u kršćanskom životu – sve do potpunog uključivanja u crkvenu zajednicu putem sakramenata kršćanske inicijacije tj. krštenjem, potvrdom i euharistijom.

Može ga se opisati kao proces *akulturacije*: prijelaz iz jednoga kulturnog svijeta u drugi. Može ga se također opisati kao psiho-pedagoški proces *interiorizacije* vjere u kojem *fides quae creditur* (objektivni sadržaj vjere Crkve) postaje *fides qua creditur* (subjektivni stav katekumena odnosno krštenog vjernika).

1 Usp. W. KASPER (ur.), *Christen ohne Entscheidung, oder soll die Kirche Kinder taufen?* Grünewald, Mainz 1970, str. 7.

2 Bila je izričita želja II. vatikanskog sabora da se suvremeni katekumenat obnovi na iskustvima koje je Crkva u kršćanskoj inicijaciji stekla u prvim stoljećima. U tom smislu čitatelja se upućuje na značajne dokumente i literaturu: SVETI ZBOR ZA BOGOŠTOVLJE, *Red pristupa odraslih u kršćanstvo*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1998 (naročito br. 1-67, odnosno str. 7-36); HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Pristup odraslih u kršćanstvo. Upute za ostvarivanje katekumena u našim prilikama*, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zadar 1993; J. DANIELOU – R. DU CHARLAT, *La Catéchèse aux premiers siècles*, Institut Supérieur de Pastoral Catéchétique, Paris 1968; M. DUJARIER, *Brève histoire du catéchuménat*, Abidjan, Institut Catholique de l'Ouest, 1980; M. DUJARIER, *L'évolution de la pastorale catéchuménale aux six premiers siècles de l'Église*, u: »La Maison-Dieu« 18(1962)71,46-61; G. GROppo, *L'evoluzione del catecumenato nella Chiesa antica dal punto di vista pastorale*, u: S. FELICI (ur.): *Valori attuali della catechesi patristica*, Libreria Ateneo Salesiano, Roma 1976, str. 29-49; A. HOBLAJ, *Catechesi ai catecumeni negli scritti di Tertulliano. Estratto della tesi di dottorato*. Università Pontificia Salesiana, Roma 1987; A. HOBLAJ, *Dva Tertulijanova načela u katekumenskom pastoralu*, u: »Bogoslovska smotra« 58(1988)4,80-90; A. LAURENTIN – M. DUJARIER, *Catéchuménat. Données de l'histoire et perspectives nouvelles*, Centourion, Paris 1969; A. TURCK, *Aux origines du catéchuménat*, u: »Revue des Sciences philosophiques et théologiques« 48(1964)20-31; A. TURCK, *Evangelisation et catéchèse aux deux premiers siècles*, Ed. du Cerf, Paris 1962.

Takav katekumenat praktično je počeo nestajati u IV. stoljeću.³ No, on trajno živi u svijesti Crkve kao paradigma kršćanske inicijacije. Zato ga se nastojalo oživjeti u misijskim zemljama i u cijeloj Crkvi u kontekstu obnove II. vatikanskog sabora.

1.2.2. *Vjerska/religiozna »socijalizacije«*

Taj model kršćanske inicijacije počinje onda kada je praktično »nestalo« katekumena. Otprilike u V. st. u Europi je počeo prevladavati model vjerske/religiozne socijalizacije. Naime, u njemu je kršćanska inicijacija koncipirana kao dug proces socijalizacije i odgoja koji se, počev od krštenja u najranijem djetinjstvu, sve više gubi tijekom razvojne dobi. Oslanja se na uspješnost socijalizacije obitelji, (kasnije) škole i društva te se uglavnom (danas) završava s primanjem sakramenata pomirenja, euharistije i potvrde u različitim razvojnim fazama djetinjstva i mladenaštva, što je inače promijenilo redoslijed i vremenski protegnulo inače paradigmatsko jedinstvo liturgijskoga slavlja sakramenata.

Može ga se još opisati kao proces *inkulturacije*. Riječ je o progresivnoj *interiorizaciji* vjere u smislu *fides qua creditur*.

Tijekom duge povijesti dva modela dobro su se provjerila i bezbroj puta urodila sjajnim rezultatima kršćanske zrelosti. No, nijedan od ta dva *puta* kršćanske inicijacije ne smije se smatrati savršenim, bez rizika i nedostataka.

Dovoljno je npr. samo pomisliti na *dekadenciju* katekumena u IV. i V. st.; ili na kronične pritužbe kršćanske socijalizacije u pogledu vjerskog neznanja kršćanskog naroda u suvremeno vrijeme; ili pak na fenomen raskršćanjenosti koji danas sve više uzima maha⁴ tako da se neki kritičari (posebice sociolozi) ne ustručavaju nekoć »kršćansku« Europu okvalificirati »otpadničkom« od kršćanske vjere⁵. U taj kontekst treba smjestiti i trajni poziv na »novu evangelizaciju«.

1.2.3. *Cjeloviti prikaz suvremene pastoralno-katehetske prakse*

U suvremenoj pastoralno-katehetskoj praksi postoji relativna raznolikost oblika ini-

cijacije koji se na neki način mogu povezati i klasificirati prema dva spomenuta osnovna modela.

No, većina pastoralno-katehetskih praksi kršćanske inicijacije koje su danas na djelu svodi se na tradicionalnu matricu modela »socijalizacije«. Istina, u mnogima od njih postoje stanoviti djelomični ispravci, promjene ili inovacije kako bi se odgojno jače zahvatilo i prevladale neuspješnosti i dvoznačnosti.

Za ilustraciju mogao bi se navesti niz varijacija ili različitih oblika takvih djelomičnih inovacija kršćanske inicijacije.

- *Inovacije u liturgijskom i katehetskom smislu*, posebice s obzirom na odlučnost da je potrebno vrijeme pripreme za sakramente, i da se ujedno poboljša slavljenje samih sakramenata.

- *Vremenska odgoda slavljenja sakramenata*, čime bi se stvorili uvjeti za proces sazrijevanja u vjeri. Pritom se čak pokušalo *izmijeniti red* u slavljenju sakramenata.⁶ Nakon provedenog eksperimenta u nekim crkvenim pokrajinama uslijedila su načela i primjedbe službene Crkve, čime se takva *inovacija* nije prihvatila.⁷ Isti problem odnosi se i na sakrament potvrde. Poslije II. svjetskog rata primanje toga sakramenta se iz pastoralno-pedagoških razloga odgodilo za dob preadolescencije⁸, a sada se vrlo intenzivno

3 Usp. G. GROppo, *L'evoluzione del catecumenato...*, cit. čl., str. 30-33.

4 Usp. M. DUJARIER, *Breve storia del catecumenato*, Elle Di Ci, Leuman (To) 1984.

5 Usp. F. PAJER, *Testimonianza e iniziazione*, u: »Il Regno« 45(2000)863,446. U pogledu na kršćansku vjeru ima autora koji stari kontinent nazivaju »Europa apostata«.

6 Poznat je npr. pokušaj eksperimenta '70. god. da se prva ispovijed slavi poslije prve pričesti, usp. J. BARIČEVIĆ, *Priručnik za katekizam 4. Metodске upute*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1974, str. 130-132.

7 Usp. *Dodatak. Pristup sakramentima prve ispovijedi i pričesti*, u: SVETI ZBOR ZA KLERIKE, *Opći katehetski direktorij*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1972, 109-113.

8 Usp. J. BULCKENS, *Potvrda*, u: M. PRANJIC (pr.), *Religijskopedagoško-katehetski leksikon* (od sada: *RPKL*), Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1991, str. 573-577. Ta *inovacija* je nakon II. vatikanskog koncila uvedena i u našu pastoralnu praksu.

razmišlja i o odgodi za adolescentsku dob (srednja škola)⁹.

- Uporno nastojanje da se osnaži kršćanska formacija *poslije* tradicionalnog perioda katehetsko-sakramentalne inicijacije, naročito u oblicima poslije prve pričesti i potvrde, a posebice u adolescentskoj dobi.¹⁰

U proteklom stoljeću, a posebno od II. vatikanskog sabora, u Crkvi su se razvili oblici kršćanske inicijacije veoma jasno nadahnuti katekumenskim modelom. Karakteristična su četiri takva oblika.

- Suvremeni oblici obnove starokršćanskog katekumenata u užem smislu, tj. za pristupnike krštenju, u mladim crkvama Afrike i Azije, ali i u zemljama stare kršćanske tradicije u što se pomalo mogu ubrojiti sve zemlje nekoć kršćanske Europe.¹¹

- Primjena *katekumenskoga puta* na krštene osobe, ali koje nisu katehizirane niti sakramentalizirane.¹²

- Poznati su oblici koji nisu svojstveni katekumenatu u užem smislu. To je tzv. *katekumenat reinicijacije* za osobe koje su svojevremeno bile sakramentalizirane i katehizirane, ali je sve to što se nominalno ostvarilo na neki način potrebno i zbiljski zadobiti. Na takvima se dogodio obred bez učinaka kršćanske inicijacije. U tom smislu poznati su različiti oblici *neokatekumenskog puta*.¹³

- Spomenimo još i vrlo učestalu praksu uvođenja »katekumenskih« elemenata ili aspekata unutar pastoralne prakse »socijalizacijske« vrste, npr. pripremu preadolescenata za sakrament potvrde nastoji se koncipirati po sličnosti na katekumenski itinerarij.¹⁴ Pa i samu katehezu nastoji se definirati po uzoru na krsni katekumenat prvih stoljeća.¹⁵

Svi nabrojani oblici koji tvore suvremenu pastoralno-katehetsku praksu mogli bi se i grafički prikazati u obliku *skale* koju određuju dva osnovna modela kršćanske inicijacije, a to je proces socijalizacije i katekumenat.

1.2.4. Ukupno vrednovanje

Pokuša li ukupno *vrednovati* različite oblike koji se pojavljuju na *skali* suvremene pastoralno-katehetske prakse, može se više-

- 9 Još jedna takva pastoralno-katehetska *inovacija* i u Hrvatskoj je '90 godina djelomično prihvaćena. O tom pitanju naši biskupi razmatrali su prije dvije godine na svojem redovitom jesenskom zasjedanju u Lovranu. Pitanje i dalje ostaje otvoreno.
- 10 Ponovnim uvođenjem vjeronauka u školski sustav kao izbornog predmeta koji izbornim činom postaje obavezan kod nekih roditelja pojavila su se stanovita »pragmatična« razmišljanja po kojima poslije prve pričesti ispisuju svoje dijete iz školskog vjeronauka u nakani da ga ponovno upišu prije sakramenta potvrde. Zbog toga se u posljednje vrijeme sa stajališta župne zajednice kao uvjet primanja sakramenta potvrde traži trajni izbor i školskog vjeronauka.
- 11 U liturgijskoj i pastoralnoj obnovi Crkve koja se povezuje s II. vatikanskim koncilom ima malo referencija na Crkvu prvih stoljeća. No, kada se uspoređi stanje aktualne Crkve s onim u prvim stoljećima navidjelo izlaze sličnosti, naročito kada je riječ o obnovi *katekumenata*, o njegovoj afirmaciji i samom razvoju kako u zemljama staroga kršćanstva tako i u misijskim zemljama. (Tu tematiku je opširno istražio C. F. SAMANES, *Il catecumenato. Una Chiesa in stato di missione*, Edizioni Paoline, Alba 1974, 14-40; usp. također J. VERNETTE – H. BOURGEOIS, *Seront-ils chrétiens? - Perspectives catéchuménales*, Chalet, Du Sud-Est, Lyon 1975, naročito prvi dio: *De l'incroyance à la foi chrétienne*, str. 11-83.)
- 12 Usp. IV. glava: *Priprava na potvrdu i euharistiju odraslih koji su kršteni kao djeca a nisu katehizirani*, u: SVETI ZBOR ZA BOGOŠTOVLJE, *Red pristupa odraslih u kršćanstvo...*, cit. obrednik, str. 173-175. U mnogim pastoralnim projektima, naročito 70-ih godina, općenito se govorilo o »katekumenskoj dimenziji« koju bi trebao imati proces pripreme ne samo za krštenje nego i za druge sakramente. Usp. J. VERNETTE – H. BOURGEOIS, *Seront-ils chrétiens? ..., cit. dj.*, 184-188.
- 13 Neki ga smatraju crkvenim pokretom koji je već dva desetljeća, došavši iz Italije, prisutan pri nekim hrvatskim župnim zajednicama (npr. Zagreb, Pula, Zadar...). Opće informacije o »neokatekumenatu« v. u: S. DE FIORES – T. GOFFI (ur.), *Nuovo Dizionario di Spiritualità*, Paoline, Roma 1979, str. 1056-1073.
- 14 Usp. ISTITUTO DI CATECHETICA DELL'UNIVERSITÀ SALESIANA, *Profeti di una speranza nuova*, Elle Di Ci, Leumann (To) 1978. Radi se o jednom od uspješnijih oblika inspiriranih na katekumenatu u pravom smislu riječi. Sastoji se od vodiča za katehetu i roditelje te od udžbenika za vjeroučenika koji se od početka školske/vjeronaučne godine priprema za sakrament potvrde, a koji je na tom »putu« sličan katekumenu. Može se reći da je u posljednjih dvadesetak godina takav oblik na neki način zaživio i u našoj pastoralno-katehetskoj praksi.
- 15 Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Kršćanska sadašnjost/Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Zagreb 2000. Temeljno obilježje koncepcije *kateheze* po tom najnovijem »priručniku« Katoličke crkve jest njezino inicijacijsko obilježje i njezino katekumensko nadahnuće.

Sinoptički pregled različitih oblika dvaju osnovnih modela kršćanske inicijacije

RELIGIOZNA SOCIJALIZACIJA	KATEKUMENAT
▪ Redovito uobičajeno dijeljenje sakramenata i »uobičajena« odnosno »spontana« socijalizacija djeteta poslije njegova krštenja	▪ Inicijacija i katekumenat potvrde (elementi i katekumensko nadahnuće)
▪ Brojne liturgijske i katehetske inovacije u »uobičajenom« odnosno redovitom crkvenom pastoralno-katehetskom radu	▪ Katekumenat reinicijacije za krštene (neokatekumenski pokret)
▪ Vremensko produljivanje pripreme za sakrament potvrde od djetinjstva na preadolescenciju odnosno adolescenciju i odgađanje sakramentalnog slavlja	▪ Katekumenat za krštene ali nesakramentalizirane (katekumenska dimenzija)
▪ Nastojanje da se poslije sakramenata inicijacije nastavi sa katehizacijom (permanenta kateheza)	▪ Katekumenat u pravom smislu riječi (nekršteni koji su zadobili milost vjere)

-manje govoriti o uspješnim nastojanjima da se prevlada težak problem kršćanske inicijacije. No, ipak treba reći da se radi samo o djelomičnim oblicima ili uspjesima. Na skali gore istaknute panorame ne nalazi se *globalni*, a još manje konačni odgovor na osnovno pitanje suvremene kršćanske inicijacije.

S obzirom na model religiozne socijalizacije, postoje tri glavna nedostatka u oblicima kršćanske inicijacije koji se pojavljuju u tom modelu.

- U suvremenom sekulariziranom i pluralističkom društvu posebice se lako može utvrditi da *ne postoje više uvjeti* koji bi jamčili uspjeh procesa religiozne socijalizacije u tradicionalnom smislu. Niti je, isto tako, dovoljno nešto ili pak djelomično obnoviti ili prilagoditi na pojedinim područjima, jer sve to u bitnome ne mijenja narav toga modela kršćanske inicijacije.

- Nadalje, na djelu je snažan *proces dekristijanizacije* odnosno odbacivanja kršćanskog života i crkvene pripadnosti, što u svakom slučaju negativno utječe na nastojanja oko inicijacije.

- U vremenu nepovratnih promjena, koje je danas obilježeno globalizacijskim procesima, model religiozne socijalizacije, makar

djelomično obnovljen i prilagođen, nije više u stanju odgovoriti zahtjevima vremena.

S druge strane, valja priznati da novi oblici katekumenskog modela, iako sadržavaju neupitne prednosti, također nailaze na granice i dvoznačnosti, posebice kada se ne prakticira katekumenat u pravom smislu riječi, ili kada se *figira* inicijacija za osobe koje su na neki način već inicirane.¹⁶

Često ti oblici samo djelomično ostvaruju ciljeve ili pak obuhvaćaju samo stano vitu *elitu*, pa ih se teško može vrednovati cjelovitima tako da bi odgovarali na probleme kršćanske inicijacije.

Rješenje postavljenih *dilema* pokušat ćemo naći u perspektivi *zaključnog* dijela ovog izlaganja.

16 Opći problem koji ukazuje na opasnost dviju paralelnih linija kršćanske inicijacije. Jedna je najproširenija i izrazito »sakramentalna«, a odnosi se na krštenje male djece. Druga, manje proširena linija je zahtjevnija, selektivna i usmjerena na odrasle koji su već kršteni, ali nedovoljno ili nikako inicirani te je stoga potrebna organizacija kršćanske inicijacije s katekumenskom dimenzijom. Takvo pastoralno-katehetsko stanje dovodi do podvajanja između *sakramenata* i *vjere*, odnosno do podvajanja između *sakramenata Crkve* i *vjere Crkve*, što zapravo znači još dublju podjelu.

1.3. *Ususret obnovljenom planu kršćanske inicijacije*

Ovdje se ne može ulaziti u raspravu o raznolikim problemima koji dodiruju temu kršćanske inicijacije. Ograničujem se na neke osnove *potrebe*, koje po kriteriju prednosti ulaze u razmatranje s obzirom na perspektivu obnovljenog plana kršćanske inicijacije. Radi se dakle o šest potreba tragom kojih treba ići ususret novom planu kršćanske inicijacije.

1.3.1. *Prva potreba: pluralizam praktičnih modela*

Zbog predstavljene situacije potrebno je u pastoralno-katehetskom planiranju i programiranju kao prvi uvjet prihvatiti pluralizam praktičnih modela kršćanske inicijacije. Ta potreba ima opravdanje u trima činjenicama.

- Veoma su različite *lokalne situacije*, kako sa vjerskog tako i sa socio-kulturnog stajališta.

- Često su različita *polazišta* konkretnih osoba koje se upućuju u inicijaciju, npr. različite razine dijeljenja sakramenata, religiozne socijalizacije i sazrijevanja u vjeri.

- Veoma je različita odgojna uspješnost klasičnih *čimbenika* u *socijalizaciji* kao što je obitelj, društvo, zajednica, Crkva i njihov stvarni utjecaj na proces kršćanske inicijacije.

Zato je potrebno da mjesne crkve i župna zajednica predvide i unaprijed raspoložu stanovitim uvjetima. Valja izdvojiti tri takva uvjeta:

- Prihvatiti različite *modele kršćanske inicijacije*, koji će biti odgovor na osobne i ambijentalne situacije.

- Stvarati primjerene *prostore, ambijente i ustanove*, koje će pristupnike u kršćansku vjeru prihvaćati i pratiti na putu njihovog kršćanskog sazrijevanja.

- Prihvatiti oblike kršćanske inicijacije koji će *reinicirati* nominalne kršćane i time ih zadobiti kao stvarne vjernike.

Dakako, odgovor na tu potrebu iziskuje kreativnost i pastoralnu maštovitost, kao i ve-

liku spremnost na prilagodbu, jer se crkvene zajednice nalaze usidrene i ukočene u strukturama i oblicima prakse koji ne odgovaraju stvarnim potrebama današnjih ljudi.

1.3.2. *Druga potreba odnosi se na produljenje inicijacije barem do mladenačke dobi*

Unatoč pluralizmu praktičnih modela, danas se pojavilo mišljenje kako nije moguće zamisliti uspješan *put* kršćanske inicijacije koji bi završio prije mladenačke dobi. Kao što je već spomenuto, i kod nas se ta potreba posebno aktualizirala u pitanju da li dijeliti potvrdu u završnim razredima osnovne škole (preadolescentska dob) ili u srednjoj školi (adolescentska dob). Za opravdanje toga mišljenje navodi se argument da konkretni uvjeti našega društva prije mladenačke dobi ne omogućuju postizanje one zrelosti i odlučnosti pristajanja uz osobnu vjeru koja bi bila potrebna u istinskom procesu kršćanske inicijacije. Čini se da tu potrebu danas podupiru brojni elementi odgojne i pastoralne naravi, te isto tako da je ona sama kadra dovesti u krizu velik dio uobičajene prakse u brojnim kršćanskim zajednicama u kojima se redovito ulaže puno napora za inicijaciju djece i preadolescenata.¹⁷

Istina, naši biskupi se za sada nisu nekom odlukom priklonili isključivo takvom mišljenju, nego su uvažili i suprotno mišljenje da bi sakrament potvrde valjalo i dalje kao do sada slaviti u dobi preadolescencije. Inače mišljenje u korist adolescentske dobi danas podržavaju brojni elementi odgojne i pastoralne vrste. Ako bi se u skoroj ili daljoj budućnosti uvela praksa samo po tom mišljenju, to bi u mnogim župnim zajednicama

17 »Pozivajući se na K. Rahnera, S. Leimgruber drži da ti dvanaestogodišnjaci, koji na pozitivan način žive prijelaz od djetinjstva prema adolescenciji, time što rastu u osjećaju slobode i odgovornosti otvarajući se autentičnim vrednotama života, te zalažući se da se hrabro i puni nade suoče s nizom 'prolaznih sukoba' i da ih nadvladaju u duhu sabranosti i molitve, mogu potvrditi da su doživjeli iskustvo Duha Svetoga ili iskustvo Božje milosti. Za ostvarenje tog iskustva Duha mogu vrlo dobro poslužiti i duboke, svjetske ili religiozne, pripovijesti i svjedočanstva.« (J. BULCKENS, *Potvrda*, cit. dj., str. 576.

u kojima je napor inicijacije redovito usredotočen na dob djetinjstva ili preadolescenciju dovelo do velike promjene.

1.3.3. *Treća potreba: jedinstvo i cjelovitost inicijacijskog puta*

Iako dopušta različitost u praksi, put kršćanske inicijacije u svakom slučaju trebao bi sačuvati relativno *jedinstvo i sklad među svojim dijelovima*. Radi se o *skladu između evangelizacije i kateheze, molitve i sakramenta, života u zajednici, zalaganja u kršćanskom životu i svjedočenju*. Vraćamo se na potrebu *sustavnosti* kršćanske inicijacije koju smo već istaknuli kada smo definirali kršćansku inicijaciju.

To obilježje cjelovitosti ili sveukupnosti kršćanskog inicijacijskog iskustva, i u svjetlu povijesne tradicije, zahtijeva da ne budu zanemarivani ili previše međusobno odjeljeni interakcijski aspekti inicijacije, jer o tome ovisi cjelovito vježbanje u kršćanskom životu.

Vodeći računa o jedinstvu i cjelovitosti inicijacijskog puta, nije moguće koncipirati plan kršćanske inicijacije koji bi se sastojao samo npr. u katehetskim aktivnostima ili u sakramentalnoj praksi ili pak u različitim formacijskim inicijativama koje ne bi bile skladno povezane u cjelovitom procesu.

S druge pak strane, svaki proces kršćanske inicijacije isto tako mora imati i svoju *vremenski određenu, zaokruženu strukturu*. Čini se da je danas najteže upravo *vremenski* odrediti proces kršćanske inicijacije, jer vremenska odrednica treba zadovoljiti različite potrebe, već prema tome da li se radi o odraslima ili o osobama u razvoju u užem smislu, tj. djeci i mladima. Temeljem toga razmišljanja može se doći do stanovitog nijansiranog zaključka.

- Ako se radi o mladima ili odraslima, sve više prevladava mišljenje da bi inicijacijski put vremenski trebao trajati po modelu starokršćanskoga katekumenata.

- Ako se pak radi o djeci (srednje djetinjstvo) ili preadolescentima, kao što je već istaknuto, proces inicijacije imao bi potrebu za relativno duljim vremenom, barem do praga mladenačke dobi.

1.3.4. *Mjesto sakramenata u procesima kršćanske inicijacije*

Broj teoloških i pastoralnih problema vezanih uz pitanje sakramenta kršćanske inicijacije nije malen. Ovdje ih se može samo sažeti u nekoliko potreba i praktičnih kriterija posebno važnih za rješavanje problema koji se u ovom izlaganju moraju spomenuti.

1.3.4.1. *Potrebno je teološki obnoviti pogled na sakramente*

Za primjereno planiranje kršćanske inicijacije valjalo bi u prvom redu podsjetiti na potrebu da se *obnovi teološki pogled na sakramente* čime bi se prevladale stanovite prepreke i rigidnost u tradicionalnoj praksi.

Posebice bi trebalo premisliti, naglasiti ili osvijestiti blisku povezanost između sakramenata i vjere, prevrednovati obilježja znaka, promatrati sakramente u širem kontekstu sakramentalnosti Crkve i djelovanje Duha, vrednovati i njegovati antropološko značenje slavlja u kršćanskom životu, itd.

Odgovarajuća koncepcija sakramenata pomoći će da se u praksi prevladaju obredna koncentracija inicijacije u sakramentalnom činu i praktična marginalizacija slavljeničkog trenutka u procesima kršćanske inicijacije.

1.3.4.2. *Pitanje redoslijeda sakramenata inicijacije*

Dobro je spomenuti da su se uvođenjem *religiozne socijalizacije* kao jednog od dva modela kršćanske inicijacije, koji je vezan uz opću praksu krštavanja djece, uveli novi elementi, posebice elementi pedagoškoga reda koji utječu na tradicionalni odnosno paradigmatički redoslijed sakramenata inicijacije (*krštenje-potvrda-euharistija*).

Evidentno je da se tradicionalni redoslijed, koji se liturgijski i teološki smatra logičnim, može normalno slijediti *samo u katekumenskom modelu* u pravom smislu riječi, gdje nema razloga da se on mijenja.

1.3.4.3. *Pitanje životne dobi za sakramente inicijacije također je povijesno uvjetovano generalizacijom modela »socijalizacije«, posebice u tradiciji zapadne Crkve*

Čini se da je u suvremenoj situaciji gotovo nemoguće utvrditi naputke za rokove ili naznake po kojima bi se vrlo precizno i odrješito vremenski odredilo slavljenje sakramenta kršćanske inicijacije. Ta poteškoća, kao što je već spomenuto, još je očitija u primjeni pluralizma praktičnih modela.

Možda bi se osnovna potreba kao i praktični kriterij koji u tome treba slijediti ovako mogli formulirati: sakramente inicijacije valja slaviti tako da osobito bude zajamčeno njihovo značenje po kojem se oni uključuju u *ustrojenu* proces sazrijevanja u vjeri i u kršćanski život. Dakle, središte pozornosti bi trebao biti proces sazrijevanja u vjeri, a manje briga o terminu kada će se slaviti sakramenti. To bi trebao biti način za utvrđivanje reda i dobi za sakramentalno slavlje.

Što u tom smislu reći o praksi naših župnih zajednica, čija je to možda »glavna« preokupacija u planu pripremanja mladih naraštaja za sakramente, što svakako opterećuje glavnu svrhu kršćanske inicijacije – napredovanje u zrelosti vjere.

1.3.4.4. *Posebnu pozornost zaslužuje sakrament krštenja*

Iako službena Crkva nikada nije u pitanje dovođila praksu krštenja djece, čini se da je danas potrebno ukazivati na problem nedostatnosti minimalnoga jamstva koje Crkve traži za kršćanski odgoj djece koju krsti. Valjalo bi apelirati na veću ozbiljnost i odgovornost u slavljenju krštenja kako se ne bi stalno podržavao začarani krug neuspjeha ili neostvarene kršćanske inicijacije.

1.3.4.5. *Posebnu pozornost zaslužuje i sakrament potvrde*

Poznato je koji se uspjesi postižu tamo gdje se u obnovljenom pastoralu sakramentu potvrde pristupa kao značajnom trenutku u procesu kršćanske inicijacije. Poznata je tendencija koja je već nekoliko puta istaknuta, a koja se svakoga dana sve više širi, da se slavljenje potvrde odgodi za godine adolescencije ili poslije njih. Iako se ta potreba ne preuveličava kao jedino moguće rješenje, u njezinu korist govori činjenica da po svojim teološkim i pedagoškim sadržajima i po

činjenici da dolazi samo jedan put u životu, sakrament potvrde zaslužuje da se prethodno ispune pastoralno-katehetski i dobni uvjeti za njegovo slavlje, i da to za mladu osobu zaista bude *jak* trenutak na globalnom putu kršćanske inicijacije. U tom smislu u posljednje vrijeme jača uvjerenje da valja podržati pastoralne planove koji će s dužnom ozbiljnošću i pripremom odgoditi slavlje sakramenta potvrde poslije djetinjstva odnosno preadolescencije.

Valja se pripremiti ozbiljnim razmišljanjem o razlozima takve prakse u slučaju da bude potrebno napustiti preadolescentnu dob kao dob u kojoj se slavi sakrament potvrde. Pritom se ne smije zaboraviti da se radi o već stečenoj navici koju neće bit lako mijenjati.

1.3.5. *Evangelizacija i kateheza kršćanske inicijacije*

Evangelizacija i kateheza bitni su elementi odgoja zrele vjere u procesu kršćanske inicijacije. Njihovo prisustvo i značenje ne iscrpljuje se u pripremi za sakramente i u izvođenju školskih ili nekih drugih katehetskih programa. Evangelizaciju i katehezu valja reorganizirati i pojačati u funkciji zrelosti vjere prema kojoj teži svaki proces inicijacije u kršćanstvu.

U suvremenim okolnostima važno je podsjetiti da evangelizacija, koncipirana kao navještaj odnosno kao prijedlog kršćanske poruke i kao poziv, ohrabruje pojedinca u tom prihvaćanju, i tako pripada samoj biti kršćanske inicijacije. Kao takva evangelizacija se ne može zanemariti, ili pretpostaviti ili pak prepustiti spontanom procesu socijalizacije, već je treba odlučno planirati, htjeti i uključiti u svrhu i ciljeve svakog procesa kršćanske inicijacije. Sve to ima sasvim određene konsekvencije u izboru sadržaja, u programiranju praktičnoga rada i u predviđanju trajanja. U tom smislu posebno valja uvažiti *katehezu u evangelizacijskom poslanju Crkve novog Općeg direktorija za katehezu*.¹⁸

18 Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu...*, cit. dok., I. dio.

Temeljno obilježje koncepcije *kateheze* po tom najnovijem »priručniku« Katoličke crkve jest njezino inicijacijsko obilježje i njezino katekumensko nadahnuće. Valja podsjetiti da nova redakcija *Direktorija*, u odnosu na *Direktorij* iz 1971. godine, u teološkom smislu nastoji jače motivirati za koncipiranje katehizacije i njezino usvajanje. Ostajući kod prethodnog teksta *Direktorija*, tj. *da se kateheza temelji na Objavi*, što znači da u bitnome poštuje Koncilsku konstituciju o božanskoj objavi *Dei verbum*, novi *Direktorij* isto tako integrira ono bogatstvo koje su stvorili dokumenti *Evangelii nuntiandi* i *Catechesi tradendae*. Ti izvori na kojima se inspirira koncepcija kateheze nisu samo predstavljeni, već su u novom *Direktoriju* međusobno povezani i rastumačeni. Tako novi *Direktorij* predstavlja katehezu kao bitni trenutak evangelizacijskog procesa.

Kateheza inicijacije je karika potrebna da bi se uspostavila veza između misijskog djelovanja koje poziva na vjeru i pastoralnog djelovanja kojim se trajno hrani kršćanski kontinuitet. Prema tome ona nije neko fakultativno, već osnovno i temeljno djelovanje za izgradnju kršćanske osobnosti i zajednice.

Kateheza je najuže povezana sa sakramentima inicijacije, posebno sa sakramentom krštenja kao »sakramentom vjere«. Karika koja sjedinjuje katehezu sa krštenjem jest ispovijest vjere, koja je istodobno unutarnji element toga sakramenta, ali i polazište i cilj kateheze. Stoga je model svake kateheze krsni katekumenat, koji je specifična formacija, jer se tim putem obraćeni vjernici dovode do ispovijedanje krsne vjere.

Direktorij, pozivajući se na Sinodu o katehezi iz godine 1977. godine, uravnoteženo precizira u čemu se sastoji krsni katekumenat kao model svake kateheze. U stvari naglašavaju se elementi katekumenata koji moraju inspirirati suvremenu katehezu i značenje te inspiracije, upozoravajući pritom da postoji bitna razlika između kateheze poslije krštenja i prije krštenja tj. krsne kateheze (usp. br. 90 i 91). Tako krsni katekumenat trajno podsjeća cijelu Crkvu na osnovnu važnost *funkcije koju ima inicijacija* sa svojim temeljnim čimbenicima: kateheza i sakramenti inicijacije. Zato je pastoral kršćanske inicijaci-

je od vitalnog značenja za svaku lokalnu Crkvu. Nadalje, krsni katekumenat znači odgovornost cijele kršćanske zajednice. Takva kršćanska inicijacija doista ne smije biti samo djelo kateheta ili svećenika, nego cijele vjernih zajednice, a naročito kumova. Institucija katekumenata tako osvještava cijelu Crkvu u njezinom duhovnom materinstvu koje ona ostvaruje u svakom obliku odgoja za vjeru. Konačno, koncepcija krsnoga katekumenata, kao *formacijskog procesa i prave škole vjere*, pruža katehezi koja slijedi poslije krštenja svojevrsnu dinamiku i neka obilježja koja joj određuju kakvoću: čvrstinu i cjelovitost u formaciji; njezino obilježje postupnosti sa definiranim etapama; njezinu povezanost sa obredima, simbolima i znakovima, naročito biblijskim i liturgijskim, te njezino trajno uporište u kršćanskoj zajednici.

Nije potrebno da kateheza koja slijedi poslije krštenja oponaša (vanjski) oblik krsnog katekumenata, jer se katehizandima priznaje njihovo stanje da su kršteni, no bit će dobro da se nadahnjuje na krsnom katekumenatu kao »školi koja priprema za kršćanski život« i da se oplodi njezinim osnovnim elementima koji je karakteriziraju. S te točke motrišta valja shvatiti zašto *Direktorij* toliko vrednuje i preporučuje *Red uvođenja odraslih u kršćanstvo* (1998).¹⁹

19 Usp. G. GRIECO, *La fede della Chiesa e la sua missione evangelizzatrice*, u: »L'Osservatore Romano« 137(1997)241, str. 5. Riječ je o izlaganju na Međunarodnom katehetskom kongresu (od 14. do 17. listopada 1997), povodom izdanja novog *Općeg direktorija za katehezu*.

1.3.5.1. Katehizacija u kontekstu evangelizacije u okviru cjelovite pastoralne slike službe riječi – grafički prikaz

Božja riječ (Objava): Različiti oblici službe riječi u simultanom cjelovitom procesu integracije	Naslovnici:	Progresivno uključivanje u sakramentalnu ekonomiju:	Unutarnji jedinstveni proces: tri osnovne etape unutarnjeg prijanjanja uz vjeru:
Predevangelizacija	Nevjernici	Poziv na vjeru	Buđenje interesa za evanđelje/vjeru
Evangelizacija	Nevjernici	Kerigma ili prvi navještaj: vjera obraćenja- temeljna opcija	Prionuti uz vjeru (»accedere ad fidem«)
Kateheza inicijacije i permanentna kateheza	Obraćenici: katekumeni i katehizanti	Sakramenti inicijacije i ustrajnost (»fiese quaerens educationem«)	Produbiti vjeru: osnovna i permanentna formacija (»ingredi in fidem«)
Liturgijsko propovijedanje	Kršćanska zajednica	Euharistija	Živjeti vjeru (»obsignare/sigilare fidem«)
Teologija	Vjernici: klerici i laici	»Fides quaerens intellectum«	Razvoj »inteligencije vjere«

1.3.6. Odlučujuća uloga crkvene zajednice

Kršćansku inicijaciju nemoguće je zamisliti bez utjecaja koji je zapravo odlučujući, a to je crkvena (župna) zajednica. Ona je name odgovorni subjekt i odgojni prostor što sve zajedno predstavlja *uporišnu skupinu* u cjelokupnom redu *inicijacijskog procesa*. U tom smislu, pastoral kršćanske inicijacije nužno treba povezati sa širim nastojanjem oko obnove i preobrazbe crkvenih zajednica.

- Današnja kršćanska inicijacija ima potrebu za ambijentima ili formacijskim strukturama koje će biti prave *uporišne skupine*, mjesta značajnih iskustava i uspješnih procesa identifikacije onih koji se *uvode* u život i rad Crkve. U toj perspektivi valja analizirati, ispraviti i premisliti moguće ambijente za kršćansku inicijaciju: obitelj, župu, školu, male zajednice, skupinu, pokrete itd.

- Čini se da je danas posebice odlučujuća uloga kršćanske zajednice u svojoj kon-

kretnoj povijesno-vremenskoj pojavnosti, te je stoga potrebno hitno preoblikovati i kreirati nove oblike (župne) zajednice. I sâm proces kršćanske inicijacije mora imati za cilj unapređivanje autentičnih oblika kršćanske zajednice. Uvjerljiva prisutnost autentičnih zajednica i njihov »životni plan« koji privlači svojom kvalitetnom ponudom odlučujući su čimbenici za uspjeh svakog *inicijacijskog puta*.

- Isto vrijedi za crkvenu zajednicu u cjelini, tj. za Crkvu u cjelini kao institucijsku prisutnost.

Ima analitičara koji upozoravaju da Crkva prema nekim pokazateljima danas stvarno predstavlja više zapreku nego pomoć u ostvarivanju procesa kršćanske inicijacije.²⁰

20 Iako, za razliku od drugih europskih zemalja kako to proizlazi iz socioreligijskih istraživanja (usp. bilješku br. 30 i 31), građani u Hrvatskoj daju veliko povjerenje Crkvi kao ustanovi, to ne znači, što također proizlazi iz spomenutih istraživanja, da proble-

Ta činjenica zasigurno uvelike opterećuje i izlaže neuspjehu brojne velikodušne pastoralne napore. Budući da bez *Crkve-koja-inicira* nije moguće uspjeti u inicijaciji, mora se također voditi računa o planu obnove Crkve kao nosećem elementu njezinog programiranja.

To znači da bi suvremena Crkva u odgojnoj praksi trebala biti veoma hrabra, čvrste vjere i kreativna. Ona se ne može ograničiti samo na ciljeve uvođenja u Crkvu tako kako ona jest, već mora također težiti k tome da gradi i preoblikuje samu sebe, u perspektivi onog ekleziološkog modela koji još nije ostvaren. To je slika Crkve II. vatikanskog koncila. U prigodnim predavanjima ekleziolozi upozoravaju crkvenu javnost da još nije otkrila ekleziologiju II. vatikanskog koncila.²¹ Čini se da u tome neće ni uspjeti sve dotle dok se Crkvu ne počne »činiti« putem primjerene kršćanske inicijacije. U tom smislu ona bi trebala zasjati pred očima mladih i odraslih našega vremena.

Ovako zahtjevan plan može nekoga obeshrabriti. Točno je da za nj treba puno hrabrosti, koja nije nepoznata biblijskom iskustvu kada se radi o »zapovijedi« da se poduzme nešto što se odnosi na vjeru, kao npr. ona hrabrost koja je bila potrebna Abrahamu kada je čuo glas Božji: »Izidi iz svoje zemlje«. Danas se ta zapovijed odnosi na nas kršćane koji trebamo hrabro krenuti ususret cjelovito obnovljenoj kršćanskoj inicijaciji.

2. UZ KONGRES EUROPSKE KATEHETSKE EKIPE NA TEMU: KAKO SE DANAS POSTAJE KRŠĆANIN U EUROPI

Od 25. do 30. svibnja 2000. održan je u Schmochtitzu kraj Drezdena kongres na temu: *Kako se danas postaje kršćanin u Europi?* Održala ga je *Europska katehetska ekipa*, sjedište koje je u Briselu, a koju su prije 50 godina osnovali europski katehetski eksperti. Uz redovite članove iz osobnih motiva, među članove te europske asocijacije ubrajaju se i oni kojima je u pojedinim zemljama povjereno vodstvo na katehetskom području, kao što su predstojnici nacionalnih katehetskih ureda.²² Ekipa se sastaje svake

dvije godine uz jednu aktualnu temu. Ovogodišnji tematski izbor odnosio se na pitanje: *Kako se danas postaje kršćanin u Europi?*

Tijekom pet dana (25.-30. svibnja 2000.) iznosila su se izvješća o pastoralnim iskustvima u katekumenatu koja su nastala u različitim europskim sredinama, svjedočanstva novokrštenih mladih i odraslih osoba o njihovoj *putu* do osobne vjere. Bilo je i posjeta, susreta s dužnosnicima biskupije Drezden. Održano je više referata izabranih po multidisciplinarnom ključu na temu kršćanske inicijacije koje su podnijeli uvaženi europski stručnjaci.

Za domaćina kongresa namjerno je izabrana njemačka pokrajina Saksonija sa središtem u Drezdenu (grad koji je podnio mučeništvo u II. svjetskom ratu). Saksonija je pokrajina koja se je 1990. godine zajedno s još četiri druge pokrajine ujedinila s Njemačkom. Radi se o području koje je u cjelini svijeta najviše sekularizirano: 80% populacije nije kršteno niti je imalo bilo kakav kontakt s crkvama u posljednjih 50 godina, a ne dobiva se ni dojam da je sadašnja populacija barem u nečemu zainteresirana za Crkvu. Čak ni sekte kojih ima posvuda na tom području nisu prisutne.

Prisutnost kršćana u toj pokrajini odnosi se na 15% evangelika i 3% katolika. Navedeni postoci gotovo su isti i u drugim zemljama bivše Istočne Njemačke te u Republici Češkoj. Ti brojevi podaci naglo rastu, jer – budući da ima malo krštenja odraslih – više ima onih kojima »nestaje svijesti« da su »kršteni«.

Tako visok postotak onih koji nisu vjernici odnosno inicirani u Crkvu utječe na stručnjake da u raspravi o ateizmu, agnosti-

mi koji se odnose na kršćansku inicijaciju u mnogočemu nisu istovjetni s onima u cjelokupnoj Europi. Na to je također u svojem predavanju na Katehetskoj ljetnoj školi u Splitu 2000. upozorio N. A. Ančić. Usp. N. A. ANČIĆ, *Novi teološko-eklezijski naglasci u poimanju crkvene zajednice*, u: »Kateheza« 22(2000)4, 282-293.

22 U radu Kongresa iz Hrvatske su sudjelovali M. Šimunović, predstojnik Nacionalnog katehetskog ureda Hrvatske konferencije, i A. Hobljaj, viši savjetnik toga Ureda: usp. A. HOBLAJ, *Kako danas postati kršćanin u Europi*, u: »Glas Koncila« 39(2000)25,6.

cizmu, nereligioznosti ili slično više ne upotrebljavaju riječi s negativnom konotacijom. I sami svjesni da će takav govor djelovati izazovno, spomenuti stručnjaci počeli su se izražavati na način koji im se čini objektivnijim, tj. počeli su govoriti o »trećoj konfesiji«, odnosno o nereligioznoj konfesiji čiji su sljedbenici oni koji nisu katolici ili protestanti. Po njihovim kriterijima toj »trećoj konfesiji« pripadala bi i osoba koja nema nostalgiju za bilo kakvom transcendencijom, niti traži neke duhovne uspjehe.

2.1. Neke pastoralno-katehetske smjernica nastale na kongresu

Riječ je o smjernicama koje su na kongresu nastale u okviru predavanja i u raspravama u radnim skupinama po jezičnim skupinama.

2.1.1. Polazeći od novoga pojma »treće konfesije«, prof. Tiefensee sa Sveučilišta u Erfurtu pokušao je tu tvrdnju dokumentirati činjenicom da se nalazimo u prisutnosti *areligioznog čovjeka (homo areligiosus)* koji, po njegovu mišljenju, nema religioznog iskustva niti za njim osjeća potrebu. No *areligiozni čovjek* je pragmatičan i solidan u nekim osnovnim vrijednostima. Kada ga se uspoređi s prosječnim kršćanima na Zapadu, *areligiozni čovjek* na Istoku ne podliježe težim moralnim nedostacima, štoviše u nekim slučajevima pokazuje se suprotno. Tako npr. Nijemci na Istoku koji nisu vjernici, za razliku od Nijemaca na Zapadu, imaju manje bračnih rastava, više poštuju rad nego slobodno vrijeme, veći su čuvari »kulture blagdana« i spremniji su žrtvovati se za svoju djecu.

Tradicionalni pastoralni modeli ne mogu se nositi s tom novonastalom situacijom koja, kako se čini, demantira dobro poznatu tezu, koja je draga sljedbenicima fenomenologije religije, jer govori o univerzalnosti *religioznog čovjeka (homo religiosus)*.

Također ostaje neprovjerena teza kojom se tvrdi da s nestankom religioznosti čovjek upada u dekadenciju *vrednota*. Štoviše, činjenica da se ateisti i kršćani, ne računajući ovdje religiozne vrijednosti, razlikuju manje nego što se misli, upućuje na potrebu da se

ponovno razmišlja o ulozi religije u *post-modernom društvu*. U tom kontekstu bilo je dotaknuto i pitanje »nove evangelizacije« Europe te je izraženo mišljenje da se u takvoj situaciji ona predstavlja prije svega kao *vizija*, a ne kao neki plan. Zato bi trebalo pripaziti da ta vrsta vizije, kao što to često biva, ne doživi loš svršetak. Kako se to ne bi dogodilo, poželjno je poraditi na autentičnim ekumenskim pristupima, koji neće biti zasjenjeni prozelitskim duhom, pa ni prema »trećoj konfesiji«.

2.1.2. To je potrebno tim više što su se na Zapadu od jedne do druge generacije promijenili načini i uporišta za procjenjivanje *pripadnosti Crkvi*: pripadati nekoj instituciji (zajednici) ili skupini nije više pitanje tradicije nego *izbora*, i to izbora koji se može premisliti u bilo kojem trenutku, bila je poruka Denisa Villepeleta, predstojnika Pastoralnog instituta Katoličkog sveučilišta u Parizu. Naime, pitanje *izbora pripadnosti Crkvi* puno ovisi od načina na koji danas netko nastoji ostvariti svoj *identitet*. Kao svaka druga osoba, ni vjernik nije oslobođen toga zadatka. I na njega utječu brojne silnice koje bi trebale postići neku ravnotežu, ali se u tome vrlo teško uspjeva. S jedne strane, i vjernik je kao osoba podvrgnut sve jačoj subjektivnosti na koju utječe suvremena kultura individualizma, te ga tako izlaže opasnosti da završi u nekoj autonomiji koja ima svrhu u samoj sebi ili u narcizmu. S druge strane, suvremeni čovjek, pa tako i kršćanin, ulaže puno energije u društvene odnose (riječ je o različitim društvenim grupacijama, kao što je njegova profesionalna kategorija, sindikat, stranka, dragovoljne civilne udruge...). Ti društveni odnosi koji mogu izgrađivati i jamčiti njegov *identitet*, isto tako ga mogu izlagati patološkom precjenjivanju javne slike o samome sebi. Nadalje, osobni *identitet* suvremenog čovjeka i kršćanina, koji se nalazi u višestrukim institucionalnim pripadnostima, koje katkada proživljava kao zaštitu i utočište, također ga vrlo često opterećuje u spontanosti i kreativnosti.

Na području odgoja vjere tri spomenuta komplementarna pola subjektivnog vjernič-

kog identiteta dovela su Villepeleta do hipoteze o »crkvenosti«. Villepelet naime tvrdi da je »crkvenost« koja u nečijem *postajanju* posreduje da *postane* odgovorni vjernik, nalik *kupelji* stvarnoga (crkvenoga) života u kojoj se pojedinac živo osjeti pripadnikom te crkvenosti koja mu to iskustvo posreduje. Kao primjer kako i kada se ta *kupelj* može prirediti naveo je velike značajne susrete u liturgijskim vremenima. Ta hipoteza, tvrdi isto tako Villepelet, mogla bi utjecati na premišljanje katehetske pedagogije, da se manje razmišlja u shemama i terminima nastave odnosno učenja, a više u duhu *inicijacije*.

2.1.3. Upravo je pojam *inicijacije* predstavljao ključ ili crvenu nit kojom je *Europska katehetska ekipa* kritički pristupala nekim suvremenim praksama kršćanske inicijacije. Vrlo relevantan je u tome bio teorijsko-praktični doprinos dvoje referenata, prof. Ambroisea Binza i Sylvaine Salzmanna. To dvoje ljudi specijalisti su za religioznu pedagogiju odraslih u Fribourgu i Strassbourgu. Njihova polazna teza odnosi se na suvremenu kulturalnu situaciju u kojoj prenošenje ili predavanje vjere nije nestalo, nego se je transformiralo. To prenošenje vjere danas bolje prolazi po *kršćaninu svjedoku* koji najprije *pripovijeda* o onome što mu se dogodilo, a manje govori o onome što bi trebalo *vjerovati*.

Prvenstvo iskustva, kaže spomenuto dvoje referenata, karakteristika je naših suvremenika. Zato je »istina« za suvremenog čovjeka ono što se može »eksperimentirati«, »iskusiti«. I upravo ovu karakteristiku suvremenog čovjeka treba uzeti u obzir kod današnjeg prenošenja odnosno *predavanja* vjere. To pak znači da treba puno ulagati u dinamiku i modele koji slijede put osobne blizine, a napuštati iluzije o velikim institucijama i velikim brojevima.

Nadalje, valja relativizirati (ali ne i umanjiti) kognitivnu komponentu *kršćanske inicijacije* kako bi se bolje mogli predstaviti pojedinci i njihove biografije.

U tom smislu treba odlučno prevladati jedinstveni pastoralno-katehetski model. Jedinstveni u smislu ritmova, govora, sadržaja, ponašanja, kako bi pojedinci mogli prihvatiti živu Riječ ali bez mogućnosti da se

ta riječ (biblijska, tradicijska, obredno liturgijska, etička) *fossilizira* u neku ideologiju.

Valja također izabrati mjesta i vremena inicijacije gdje »se čini ono što se govori umjesto da se govori ono što se čini«.

Valja prevrednovati cjelokupni sustav mogućnosti odnosa među starijim osobama, odraslima, mladima i vrlo mladima, tako da svaka generacija ponovno postane subjekt i originalan nositelj vlastitoga vjerovanja. Ovdje se očito misli na tzv. integrativnu inicijaciju.

Ne valja misliti na katehezu odraslih samo kada se oni trebaju pripremiti za sakrament ženidbe ili kada trebaju pratiti svoju djecu u sakramentima inicijacije. Valja omogućiti da svaka zajednica stvarno postane odrasla temeljem izbora vlastitoga puta, preuzimajući na sebe svoje rizike, prevladavajući krize vlastitim sredstvima, ne dopuštajući da u tome prevlada klerikalni paternalizam animatorâ, bili oni svećenici ili laici.

2.1.4. Na koncu, posebna iskustva kršćanske inicijacije koja su predstavljena tijekom kongresa, kao i »tečajevi vjere« za katekumene u Drezdenu (Clemens Ullmann), »središte služenja« u evangelizaciji odraslih u Italiji (Enzo Biemmi), »oblici ekumenskog katoličkog pastoralala« kompatibilni s pravoslavnim svijetom kao što je to u Rusiji u Petrogradu (Therese Konacry), »hodočašće« i njegova inicijacijska uloga kao paradigma puta u vjeri (Chantal van der Planke, Bruxelles), »molitvene skupine za ateiste« koje su utemeljili studenti filozofije u Drezdenu (Beate Beckmann), još jedan put su uvjerali da, ako postoji potreba, kršćani u »otpadničkoj Europi« – usprkos epohalnim poteškoćama i samokritičkim premišljanjima – još nisu prestali biti kreativni, štoviše vjerodostojni, u *naviještanju* Isusa Krista jučer i uvijek u novim vremenima koja nastaju.

Zaključno, u suvremenim premišljanjima o »dilemama« kršćanske inicijacije nazire se i *perspektiva*, tj. pogled u širinu i daljinu, odnosno naziru se stanoviti izgledi za budućnost i nada da postoji mogućnost postignuća ciljeva za kršćansku inicijaciju danas te vjera i pouzdanje u uspjeh.

3. PERSPEKTIVA KRŠĆANSKE INICIJACIJE U HRVATSKOJ

U okviru suvremenih (europskih) dilema *Župna kateheza u obnovi župne zajednice – plan i program* Hrvatske biskupske konferencije²³ predstavlja se kao perspektivni izlaz iz krize.

Čini se da neće biti pretjerano ustvrditi kako je Crkva u Hrvatskoj možda prvi put time dobila *nacionalni plan i program* koji zaslužuje kritički osvrt. Po tematici i pristupu kontekst ovog članka vrlo je dobra pretpostavka za takav postupak.

3.1. Nova Župna kateheza u obnovi župne zajednice – plan i program odgovara svim gore istaknutim potrebama u sveopćoj obnovi kršćanske inicijacije

3.1.1. Prije svega nova Župna kateheza u obnovi župne zajednice je cjelovita, jer ne promiče tek jednu ili drugu dimenziju kršćanske inicijacije, nego harmonično povezuje sve konstitutivne elemente kršćanske inicijacije u sustav koji jamči kvalitativnu obnovu.

3.1.2. Nova Župna kateheza u obnovi župne zajednice odgovara potrebi pluralizma praktičnih modela odnosno oblika. Radi se najprije o katehezi posebnih dobi (predškolske, prije prve pričesti, prvopričesničke, poslije prve pričesti, potvrđeničke, mladih, studenata, odraslih) i o 17 oblika kateheze »živih vjerničkih krugova« odnosno »posebnih zajednica« (koordinacijske, liturgijske, ministrantske, biblijske, katekumenske, obiteljske, kršćanske kulture duha, duhovno-molitvenih pokreta, molitveno-meditativne, udruge mladih i odraslih, karitativne, za osobe s posebnim potrebama, misijske, evangelizacijske, ekološke, »kršćana u distanci«, rekreativno-športske, »hodočasničke«).

3.1.3. Novi Župna kateheza u obnovi župne zajednice vodi računa o primjerenom mjestu sakramenata u procesima kršćanske inicijacije. Premišlja ili naglašava važne teološke aspekte kao što je bliska povezanost između sakramenata i vjere, vrednuje obilježje znakova, sakramente smještava u širi kontekst sakramentalnosti Crkve i Krista i dje-

lovanja Svetoga Duha, a posebice njeguje antropološko značenje slavlja u kršćanskom životu (npr. *Celebratio catechetica*).

3.1.4. Nova Župna kateheza u obnovi župne zajednice kontekstualizira katehezu u evangelizaciju. Time pokazuje da slijedi spomenute upute najnovijeg priručnika Katoličke crkve, *Općeg direktorija za katehezu* (I. dio).

3.1.5. Nova Župna kateheza u obnovi župne zajednice daje crkvenoj/župnoj zajednici odlučujuću ulogu u kršćanskoj inicijaciji. Takvo vrednovanje crkvenosti, kako ističe nedavni kongres Europske katehetske ekipe, po novoj *Župnoj katehezi u obnovi župne zajednice* postaje »eklezijalna kupelj« u kojoj suvremeni kršćanin razvija svoj vjernički identitet i pripadnost Kristu i Crkvi.

3.1.5.1. Eklezijalna dimenzija kršćanske inicijacije

Svrati li se pozornost na naslov dokumenta – *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, prvo se valja zaustaviti na »župnoj katehezi«, koja je u »obnovi zajednice«. Treba dobro uočiti da su »kateheza« i »župna zajednica« (Crkva) u dinamičnom recipročnom odnosu. Naime, planirajući i programirajući župnu katehezu, planira se i programira, tj. gradi Crkva. Taj dokument, dakle, u prvi plan stavlja »eklezijalnu« dimenziju »kateheze«.

Taj cilj vrlo jasno dolazi do izražaja na kraju *Župne kateheze u obnovi župne zajed-*

23 Usp. *Plan i program župne kateheze prema obnovljenoj župnoj zajednici*, u: »Katehetski glasnik« 2(2000)1, 135-191. Prema odluci Hrvatske biskupske konferencije (HBK) objavljeni dokument je bio godinu dana na provjeri i javnoj raspravi. Na jesenskom zasjedanju HBK dokument je službeno odobren te se očekuje njegovo objavljivanje. No, prema najavi autora, dokument će temeljem javne rasprave biti znatno doraden. Tako je, među ostalim, oblikovan i novi naslov (*Župna kateheza u obnovi župne zajednice – Plan i program*), koji u odnosu na prvotni bolje izražava kontinuitet u obnovi župne zajednice odnosno župne kateheze, te se u tekstu ovog članka već upotrebljava umjesto onoga iz eksperimentalne verzije. Isto tako će u odobrenu verziju biti unesena i još neka novija teoretska utemeljenja ovakve koncepcije župne kateheze kao i niz novih modela.

nice: »... da se pospješuje ostvarenje *nove župe* koja bi, uz ostalo, omogućivala ovdje izneseni koncept župne kateheze, a koja ima zadatak da pospješuje stvaranje *nove župe*...«²⁴. U *Župnoj katehezi u obnovi župne zajednice* sadržana je već poznata poučna misao: Kakva Crkva takva kateheza – kakva kateheza takva Crkva.

Novo poimanje župne zajednice prema *Župnoj katehezi u obnovi župne zajednice* jest poimanje Crkve II. vatikanskog sabora i pokoncilске teološke i katehetske misli provjerenе u praksi. Riječ je o *Crkvi u Duhu i zajedništva službi i karizmi*, u kojoj je glavni subjekt i objekt kateheze »kršćanska zajednica« s vizijom odrasla zrela vjernika kao idealom na kojem bi se trebao inspirirati svaki spomenuti oblik inicijacijske kateheze.

»Novo poimanje župe, dakle, proizlazi iz nove koncilске vizije Crkve, *shvaćene kao mjesta* zajedništva i sudjelovanja, u kojem svi krštenici imaju jednako dostojanstvo i, u zajedništvu s pastirima, pozvani su preuzeti svoje odgovornosti, sukladno karizmama koje su primili i potrebama same zajednice. Da bi se ostvario ovaj model Crkve, potrebno je u središte pastoralne pozornosti staviti formaciju *odraslih vjernika* i odnositi se prema njima ne više samo kao prema objektu pastoralne brige već i kao prema odgovornom subjektu u Crkvi na svim poljima društvenog života. U ovom zadatku ljudske i kršćanske promocije odraslih *od prvotne je važnosti kateheza odraslih*«²⁵.

3.1.5.2. Crkvenost *Župne kateheze u obnovi župne zajednice* koncipirana je kao nešto što je živo, iskustveno, to je ambijent nalik na »kupelj« koji se u zadnje vrijeme u europskom razmišljanju o kršćanskoj inicijaciji sve više naglašava. – Ta europska misao i smisao *Župne kateheze u obnovi župne zajednice* vrlo se učestalo iskazuje jednom slikom odnosno atributom. Riječ je o »obitelji« odnosno »obiteljskom« obilježju Crkve. Zato će se vrlo često naići na iskaz da župna zajednica postane »obiteljska«, ili da kateheza bude »obiteljska«.

»Nadahnujući se, između ostaloga, i na liturgijskom zajedništvu, želimo razvijati oblike zajedništva u kojima se ostvaruje *obitelj-*

ska crkvenost, što je jedna od poglavitih eklesioloških postavki Drugoga vatikanskoga sabora.«²⁶ U radu svih spomenutih zajednica kao »živih krugova« župne zajednice valja razvijati maksimalnu svijest zajedništva, što znači da se u pojedinu od navedenih zajednica mogu uključivati čak i djeca s odraslima. Tako bi se na temelju dokumenata Crkve i prakse sve uspješnije postizala eklesijalno-teološka i metodološka svijest župe kao *velike Božje obitelji*.

3.1.5.3. Živa, iskustvena crkvenost, prema *Župnoj katehezi u obnovi župne zajednice* treba prelaziti u »misionarsku svijest«. Zato se izričito, na kraju *Župne kateheze u obnovi župne zajednice* govoreći o »pastoralu škole« kao izazovu župne zajednice, ističe: »Čini se da će župnoj katehezi, u roditelja i djece te cijele župne zajednice, trebati više razvijati tu »misionarsku svijest«, štoviše dužnost prenošenja vjere. Za takvu zadaću u školi postoji odlična prigoda«²⁷.

4. ZAKLJUČAK

- Valja se naviknuti na (krizno) pitanje kršćanske inicijacije kao trajno pitanje u životu i radu Crkve, jer upravo po njezinom procesu *Gospodin* danas, kao i u počecima Crkve, *danomice zajednici pridružuje spasenike* (usp. Dj. 2,42). Zato je i kriza procesa kršćanske inicijacije i prenošenja vjere na nove generacije jedan od suvremenih problema kateheze.

- Kako se čini, tek se u zaključku ovog članka može otkriti pravi razlog zašto je bilo opravdano u radnom naslovu, uz sintagmu »kršćanska inicijacija«, dodati i riječ »dileme«. Naime, kako proizlazi iz analize i vrednovanja te tematike, »kršćanska inicijacija« u sebi sadrži dvije protuslovne premise koje vode do istoga zaključka: Nijedan od dva modela kršćanske inicijacije nije savršen, ali je i jedan i drugi, zavisno od konkretne

24 *Isto*, 186.

25 *Isto*, 140.

26 *Isto*, 139.

27 *Isto*, 186.

situacije, za kršćansku inicijaciju nužno potreban, uz uvjet da se obnovi u cijelom svojem sustavu, a ne tek u svojim pojedinim odrednicama.

• Zato je danas kao i u svako drugo vrijeme važno imati takvu koncepciju kršćanske inicijacije koja nikada ne gubi iz vida sustav kao viziju jedinstva. Riječ je o dubinskoj strukturi koja se temelji na »krsnoj situaciji« koja će već u drugoj polovici II. stoljeća poprimiti i vanjsku strukturu krsnoga katekumenata. To pokazuje da je ta dubinska struktura krsne situacije otvorena autentičnim odgojno-obrazovnim oblicima pojedinog vremena. Kao ogledni primjer za taj proces trajne inovacije kršćanske inicijacije mogao bi poslužiti Tertulijan. Kao kateheta on se služio katekumenskim modelom *Apostolske predaje* Hipolita Rimskog, koji je ujedno bio i izraz općeg modela u vremenu u kojem se starokršćanski katekumenat organizirao.²⁸

Međutim, dobro lučeći dubinsku strukturu »krsnog katekumenata« od njegove vanjske organizacijske strukture, Tertulijan je bio dovoljno slobodan i kreativan pa je prema situacijskoj potrebi taj opći katekumenski model *inovirao* odgojno-obrazovnim modelom Senekinog mudraca.²⁹

Tako je nastalo nikad zaboravljeno načelo kršćanske inicijacije odnosno katekumenskog modela: »... postaju, ne rađaju se kršćani« (*Apologeticum* 18,4). U današnjoj potrebi inovacije modela kršćanske inicijacije to bi značilo otvarati se relevantnim doprinosima odgojnih znanosti, prije svega psihopedagogiji, pedagogiji učenja itd. Posebni poticaj za takvo religiozopedagoško stvaralaštvo predstavlja *pedagogija vjere*, kojoj je posvećen III. dio *Općeg direktorija za katehezu* '97.

• Temeljem toga u Hrvatskoj se nazire i *perspektiva* obnovljene kršćanske inicijacije koja se otvara pojavom službenog dokumenta: *Župna kateheza u obnovi župne zajednice – plan i program*. Taj dokument plod je tridesetogodišnje pokoncilске obnove kateheze u Hrvatskoj. U njemu se rezultati pojedinih područja sustavno objedinjuju, a što proizlazi kao zahtjev iz cjelokupne analize ovoga članka. Ono po čemu taj dokument posebno zaslužuje da ga cijela hrvatska Crkva prihvati kao svoj opći dokument jest procjena po kojoj se čini da odgovara cjelini potreba ususret kojima mora ići obnovljenja kršćanska inicijacija. Dakako, u njegovom se praktičnom ostvarivanju, uz već naglašenu potrebu otvaranja pedagojskim modelima, ne bi smjela zaobilaziti izvješća o socioreligijskom istraživanju koje je provedeno u projektu *Vjera i moral u Hrvatskoj*³⁰. Ta napomena vrijedi i za projekt *Europsko istraživanje vrednota – 1999. u Hrvatskoj (EVS-1999)*.³¹

28 Usp. A. HOBLAJ, *Tertulijan*, u: *RPKL*, str. 755.

29 Usp. A. HOBLAJ, *Dva Tertulijanova načela u katekumenskom pastoralu*, cit. čl., str. 80-90. »Smijemo ustvrditi da suvremenoj obnovi starokršćanskog katekumenata ne smijemo pristupiti u smislu arheološko-muzejske restauracije, nego paradigmatički. To drugim riječima znači da se moramo otvoriti modelima koji su se afirmirali na području suvremenog odgoja i obrazovanja i kreativno prenositi njihove elemente na religiozni odgoj i odgoj u vjeri. Tertulijan je to u svoje vrijeme pokušao učiniti i zato nam može biti dobar poticaj i uzor« (*isto*, 90).

30 Pod vodstvom M. Valkovića, usp. »Bogoslovska smotra« 68(1998)4,461-700.

31 Pod vodstvom J. Balobana, čije se izvješće o rezultatima očekuje u mjesecu studenom 2000, isto tako u »Bogoslovske smotri«.